

Arbeidsproductiviteit

Schaarste & Ruil

Budgetlijn

Schaarste & Ruil

Chartaal geld

Schaarste & Ruil

Geldschepping

Schaarste & Ruil

Giraal geld

Schaarste & Ruil

Girale kredietverlening

Schaarste & Ruil

**Maatschappelijke
geldhoeveelheid**

Schaarste & Ruil

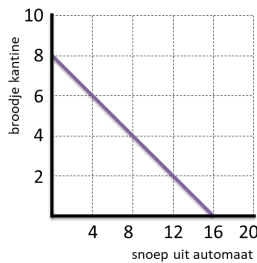
Opofferingskosten

Schaarste & Ruil

Budgetlijn

... laat de verschillende combinaties van twee bestedingsmogelijkheden bij een bepaald budget zien.

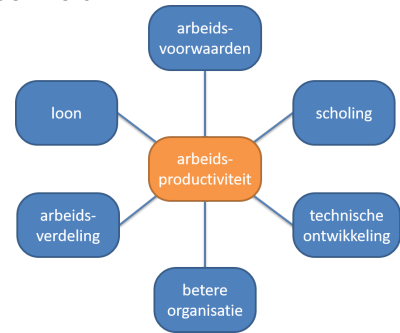
Alle punten óp of onder de budgetlijn zijn haalbaar met het gegeven budget.

opofferingskosten

Arbeidsproductiviteit

... de gemiddelde productie per werknemer per tijdseenheid.

Geldschepping

... het vergroten van de maatschappelijke geldhoeveelheid.

- Girale kredietverlening banken = banken schrijven giraal geld erbij
- Transformatie = omzetten van (bijvoorbeeld) vreemde valuta of spaargeld in giraal/chartaal geld.

Chartaal geld

... alle munten en bankbiljetten in een land.

Girale kredietverlening

... banken creëren extra giraal geld wanneer zij een lening verstrekken.

Omdat mensen weinig contant geld komen ophalen, kunnen banken (bijna onbeperkt) giraal geld creëren.

Bij verplicht liquiditeitspercentage van 5%:

Bankbalans (deel)

Kas	20	Betaalrekeningen	10.400
Tegode CB	500		100%
	5%		5×100

Giraal geld

... is onmiddellijk opeisbare tegoed bij een geldscheppende bank, waarmee je iemand rechtstreeks kan betalen.

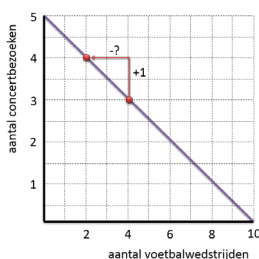

Dus: alle betaalrekeningen van het publiek.

Opofferingskosten

... het aantal producten dat je niet kan kopen/producen als je één eenheid van een ander product koopt/produceert.

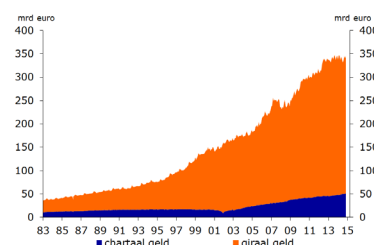

Maatschappelijke geldhoeveelheid

... (M) omvat alle chartale en girale geld in handen van het publiek.

Publiek:

iedereen, behalve banken en overheid.

Primaire inkomens

Schaarste & Ruil

Productiefactoren

Schaarste & Ruil

Schaarste

Schaarste & Ruil

Welvaart

Schaarste & Ruil

Schaarste & Ruil

Schaarste & Ruil

Afwenteling
(percentage)

Markten

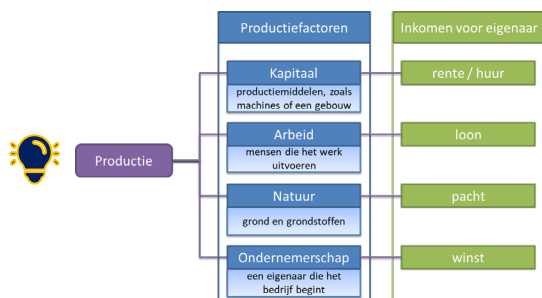

Break-Even-Punt

Markten

Productiefactoren

... geeft aan dat mensen voorkeur hebben voor

Primaire inkomens

... inkomen verdiend met het ter beschikking stellen van productiefactoren.

Welvaart

... de mate waarin iemand in staat is om in zijn/haar behoeften te voorzien met schaarse middelen.

ENGELING: de behoeftebevrediging met koopkracht (reële inkomen)

BREDE ZIN: niet alleen koopkracht. Maar alle factoren die invloed hebben op onze welvaart, zoals vrije tijd, milieu, overheidsdiensten, ongelijkheid en veiligheid.

Schaarste

... er is sprake van schaarste als er productiemiddelen moeten worden opgeofferd om het product voort te brengen.

Omdat de middelen kleiner zijn dan de behoeften, dwingt schaarste tot keuze. (De productiefactoren zijn alternatief aanwendbaar.)

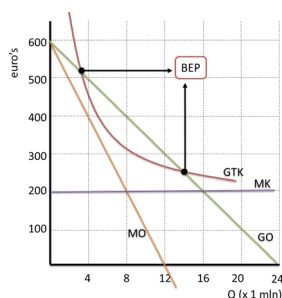

Break-even-punt

... productieomvang waarbij opbrengsten en kosten aan elkaar gelijk zijn:
 $TO = TK$ of $GO = GTK$

Er wordt noch winst gemaakt, noch verlies geleden.

Voorbeeldafbeelding monopolist

Afwentelingspercentage

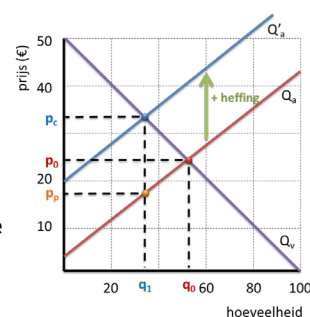
... geeft aan hoeveel procent van een heffing wordt afgewenteld op de consument.

Bijvoorbeeld:

Heffing = $(P_c - P_p)$
 Consumentenprijs stijging = $(P_c - P_0)$

Afwentelingspercentage

$$= \frac{(P_c - P_0)}{(P_c - P_p)} \times 100\%$$

Betalingsbereidheid

Markten

Complementaire goederen

Markten

Constance kosten
(of: vaste kosten)

Markten

Consumentensubsidie

Markten

Consumentensurplus

Markten

Drempelinkomen

Markten

Elastische vraag

Markten

Engelcurve

Markten

Complementaire goederen

goederen die in het gebruik elkaar kunnen aanvullen, zoals koffie en koffiemelk.

Als één product duurder wordt, zal de vraag naar beide producten dalen.

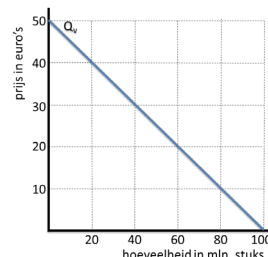

Betalingsbereidheid

het bedrag dat iemand maximaal bereid is om uit te geven aan een bepaald product.

Beschreven door collectieve vraaglijn

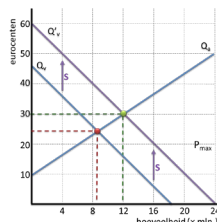
Bijvoorbeeld:
 $Q_v = -2P + 100$

Consumentensubsidie

subsidiebedrag dat rechtstreeks aan de consument wordt uitbetaald.

Door de subsidie stijgt de betalingsbereidheid van de consument: de vraaglijn verschuift naar boven.

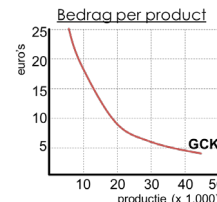
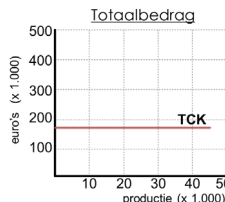

Constante kosten

kosten waarvan het **totale bedrag** niet afhankelijk is van de productieomvang.

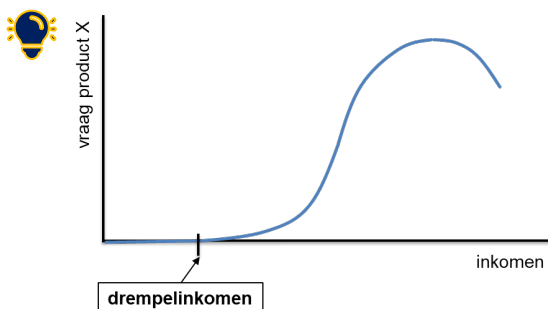
Hoe groter de productie, hoe lager de constante kosten per product (uitsmeren).

Bijvoorbeeld: huur, afschrijving & rentelasten

Drempelinkomen

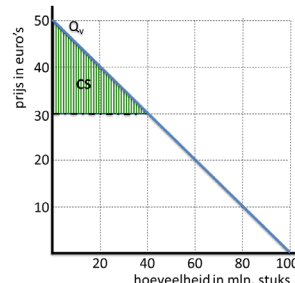
vanaf dit inkomen gaat/kan iemand een product kopen.

Consumentensurplus

het bedrag dat consumenten bereid zijn om méér te betalen dan de geldende prijs. (wanneer de betalingsbereidheid groter is dan de marktprijs)

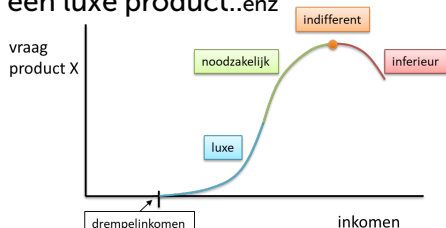
Bijvoorbeeld:
 $Q_v = -2P + 100$
 Prijs = € 30

Engelcurve

beschrijft hoeveel mensen uitgeven aan een bepaald product als hun inkomen verandert.

Bij een heel laag inkomen kunnen mensen het product niet kopen, stijgt het inkomen wordt het een luxe product..enz

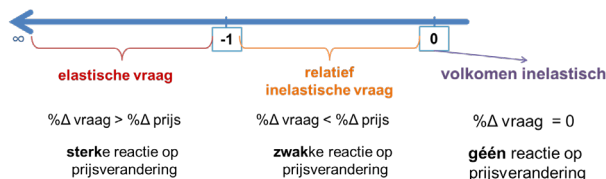

Elastische vraag

wanneer de vraag procentueel méér reageert dan de prijsverandering van dat product.

Voorbeeld (sterke reactie):
 prijs stijgt 5% → vraag daalt 10% ($E_v = -2$)

(prijselasticiteit van de vraag).

Evenwichtspunt

Markten

Externe effecten

Markten

Heffing

Markten

Inferieure goederen

Markten

Inkomenselasticiteit

Markten

**Marginale kosten
(MK)**

Markten

**Marginale opbrengst
(MO)**

Markten

Marktmodel

Markten

Externe effecten

- ... onbedoelde bijwerking van productie of consumptie die de welvaart van een anderen dan de veroorzaker (positief / negatief) beïnvloedt.

Het gedrag van vragers en aanbieders wordt er niet door beïnvloed. Daarom zijn de gevolgen van een extern effect niet in de prijs opgenomen.

Evenwichtspunt

- ... situatie waarbij vraag en aanbod aan elkaar gelijk zijn.

- 👁️ markt van volkomen concurrentie

Bijvoorbeeld:

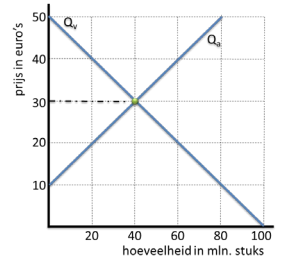
$$Q_v = -2P + 100$$

$$Q_a = 2P - 20$$

$$Q_a = Q_v$$

$$2P - 20 = -2P + 100$$

$$4P = 120 \rightarrow P = 30$$

Inferieure goederen

- ... "minderwaardige" goederen; goederen waarvan we minder gaan kopen als ons inkomen stijgt.

We vervangen deze goederen door "betere" producten.

Bijvoorbeeld:

Heffing

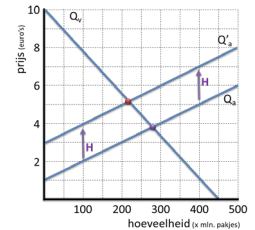
- ... een door de overheid opgelegde betaling. Bijvoorbeeld accijnzen (vast bedrag)

De producent gaat een hoger bedrag vragen, waardoor de evenwichtsprijs stijgt.

LET OP!

De prijs stijgt niet zoveel als de heffing.

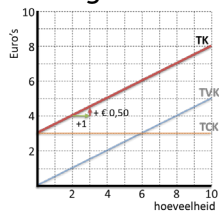
Marginale kosten (MK)

- ... stijging van de (totale) kosten als er één extra product geproduceerd wordt.

De stijging van de totale kosten wordt veroorzaakt door de variabele kosten.

Helling TK = GVK (indien proportioneel)

Inkomenselasticiteit

- ... een vermenigvuldigingsfactor die aangeeft in welke mate de vraag naar een bepaald product reageren op een procentuele inkomensverandering.

$$\% \Delta \text{ inkomen} \times E_i = \% \Delta \text{ vraag product}$$

Marktmodel

- ... geheel van vraag naar- en aanbod van een bepaald product.

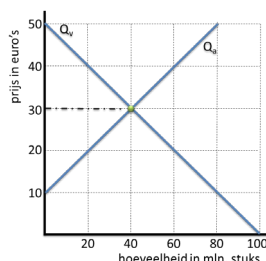
beschrijft markt van volkomen concurrentie

Bijvoorbeeld:

$$Q_v = -2P + 100$$

$$Q_a = 2P - 20$$

Marginale opbrengst (MO)

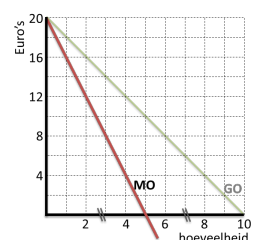
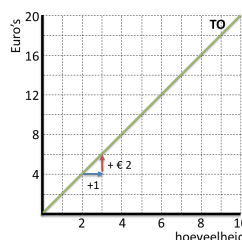
- ... stijging van de (totale) opbrengst als er één extra product geproduceerd wordt.

Volkomen conc.

$$MO = P$$

Monopolist

Marktvormen

Markten

Maximale omzet

Markten

Maximale winst

Markten

Maximumprijs

Markten

Minimumprijs

Markten

Monopolist

Markten

**Monopolistische
concurrentie**

Markten

Oligopolie

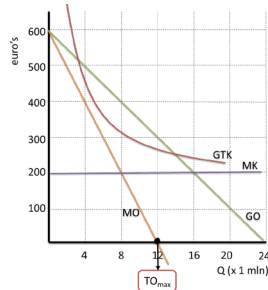
Markten

Maximale omzet

productieomvang waar TO maximaal is.

Bij volkomen concurrentie is dat bij de productiecapaciteit.

Bij monopolist:
 TO_{max} als $MO = 0$
 (zie afbeelding)

Marktvormen

het geheel van omstandigheden waaronder de concurrentie plaats vindt.

In volgorde van invloed op de prijs:

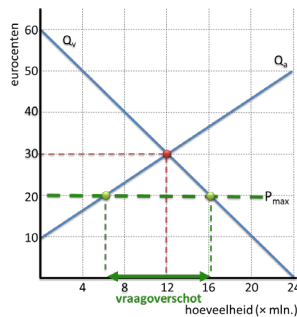
- ✓ Monopolie (1 aanbieder)
- ✓ Oligopolie (enkele aanbieders)
- ✓ Oligopolistische concurrentie (veel aanbieders met een heterogeen product)
- ✓ Volkomen concurrentie (veel aanbieders met een homogeen product)

Maximumprijs

verlaging van de evenwichtsprijs om consumenten te beschermen.

Er ontstaat een tekort aan producten, want $Q_v > Q_a$.

Bijvoorbeeld bij huurwoningen of medicijnen.

Maximale winst

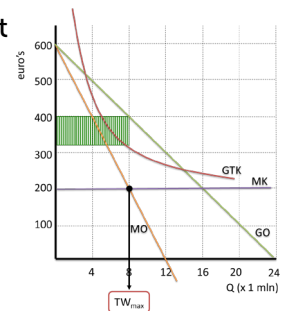
bij de productieomvang waar geldt: $MO = MK$.
 (als $MO > MK$ blijft bij de productiecapaciteit)

Voorbeeld: monopolist

$MO = MK$

↓
keuze Q

↓
bijbehorende P (= GO)
 (en bijbehorende GTK)

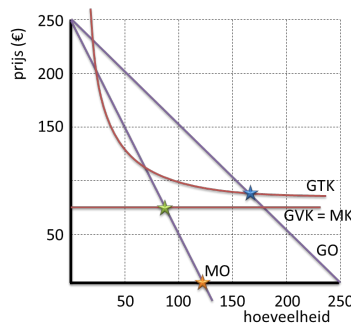

Monopolist

markt waarbij één aanbieder de hele markt beheerst (>80% marktaandeel)

Herkennen:

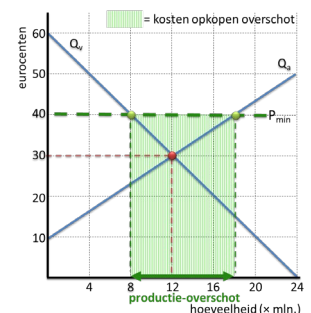
- ★ Maximale winst
 $MO = MK$
- ★ Maximale omzet
 $MO = 0$
- ★ BEP
 $GO = GTK$

Minimumprijs

verhoging van de evenwichtsprijs om producenten te beschermen.

Er ontstaat een aanbodoverschot dat tegen de minimumprijs zal moeten worden opgekocht.

Oligopolie

markt waarbij een paar aanbieders een (meestal) heterogeen product verkopen.

Uit angst voor een prijzenoorlog wordt hier meestal niet met de prijs geconcentreerd.

Bijvoorbeeld: supermarkten

JUMBO

H&M

ZARA

VERO MODA

WE

ANGEL FASHION

JACK & JONES

HOLLISTER

the stone

ONLY

Street One

COOLCAT

Omzet

Markten

Prijsdiscriminatie

Markten

**Prijselasticiteit
van de vraag**

Markten

Producentensurplus

Markten

Substitutiegoederen

Markten

Variabele kosten

Markten

Verkoopbereidheid

Markten

Volkomen concurrentie

Markten

Prijsdiscriminatie

... hetzelfde product aan verschillende klanten voor verschillende prijzen verkopen.

Vereist gescheiden deelmarkten:

- verschil kunnen vaststellen tussen klanten
- doorverkopen niet mogelijk

Voorbeeld prijsdiscriminatie:
65+ krijgt korting bij toegang speeltuin

Voorbeeld prijsdifferentiatie:
in de zomer is de speeltuin duurder dan in de winter ("ander product")

Omzet

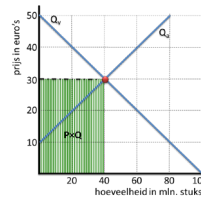

de totale waarde (totale opbrengst) van de verkopen (afzet) in een bepaalde periode.

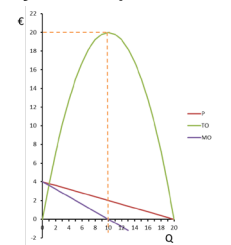
$$TO = P \times Q$$

Bij volkomen concurrentie

Bij monopolist

Producentensurplus

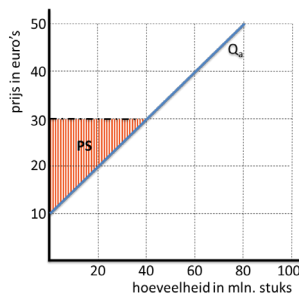
ontstaat wanneer producenten bereid zijn het product te leveren voor minder dan de geldende marktprijs.

Bijvoorbeeld:

$$Q_a = 2P - 20$$

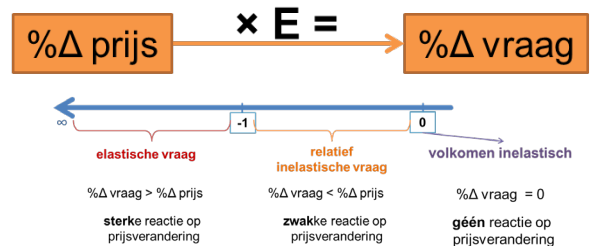
$$\text{Prijs} = \text{€ } 30$$

Prijselasticiteit van de vraag

een vermenigvuldigingsfactor die aangeeft in welke mate de vraag naar een bepaald product reageert op een procentuele prijsverandering van dat product.

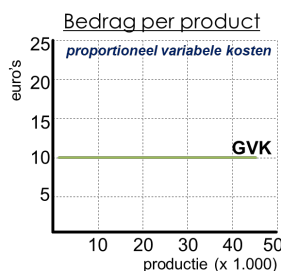
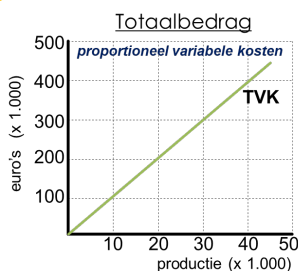
Variabel kosten

kosten waarvan het **totale bedrag** wél afhankelijk is van de productieomvang.

Bijvoorbeeld: grondstoffen & loon

Substitutiegoederen

goederen die in het gebruik elkaar kunnen vervangen, zoals koffie en thee.

Als het ene product duurder wordt, zal de vraag naar het andere product stijgen (omdat mensen overstappen).

Volkomen concurrentie

marktvorm waarbij geen enkele partij invloed heeft op de prijs.

Kenmerken:

- ✓ veel vragers en veel aanbieders
- ✓ homogeen product
- ✓ transparante markt
- ✓ vrije toe- en uittreding

Bijvoorbeeld:
valutamarkt of de aardappelmarkt

Verkoopbereidheid

het bedrag dat een producent minimaal wil verdienen voordat hij een product gaat aanbieden.

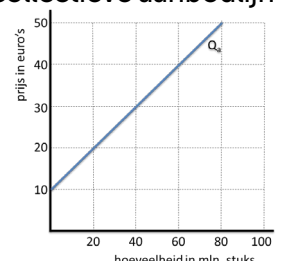

Beschreven door de collectieve aanbodlijn

Bijvoorbeeld:

$$Q_a = 2P - 20$$

Markten

Markten

Begrotingstekort

Ruilen over de Tijd

Beleggen

Ruilen over de Tijd

CPI

consumentenprijsindexcijfer

Ruilen over de Tijd

Dekkingsgraad

Ruilen over de Tijd

Financieringstekort

Ruilen over de Tijd

Gevolgen inflatie

Ruilen over de Tijd

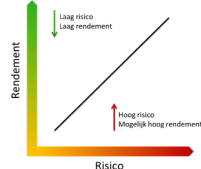
Beleggen

... geld voor langere of kortere tijd vastleggen met als doel om in de toekomst financieel voordeel te behalen.

Bij beleggen biedt men geld in ruil voor onzekere inkomsten in de toekomst.

Hoe hoger het risico, hoe hoger het (potentiële) rendement:
sparen
obligaties
aandelen
enz...

Begrotingstekort

1. bedrag dat de overheid in een jaar moet lenen.
2. inkomsten – uitgaven (B-O)

Begrotingstekort

≠ financieringstekort:
bedrag dat de staatsschuld stijgt

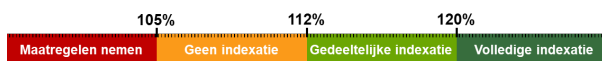
Dekkingsgraad

geeft een beeld van de mate waarin een pensioenfonds in staat geacht wordt om in de toekomst aan hun verplichtingen te kunnen voldoen.

$$DG = \frac{\text{geld in bezit pensioenfonds}}{\text{bedrag nodig voor uitkeringen in toekomst}} \times 100\%$$

waardevast / welvaartsvast

Consumentenprijsindexcijfer

gewogen gemiddelde van 'alle' prijsveranderingen.

Berekening van de inflatie.

$$CPI = \frac{\sum (\text{wegingsfactor} \times \text{enkelvoudig prijsindexcijfer})}{\sum (\text{wegingsfactoren})}$$

Gevolgen inflatie

- Ontmoedigt sparen. Later kunnen immers minder producten worden gekocht.
- De reële waarde van een geleend bedrag daalt. Dat maakt lenen extra aantrekkelijk.
- Zorgt voor een hogere rente (minder aanbod op de vermogensmarkt). Dat remt de economische groei.
- Inflatie verslechtert de internationale concurrentiepositie, omdat producten duurder zijn geworden.

Financieringstekort

1. bedrag waarmee de staatsschuld (in een jaar) stijgt
2. begrotingstekort - aflossingen

≠ begrotingstekort:
bedrag dat de overheid moet lenen

i/a-ratio

Ruilen over de Tijd

Inflatie

Ruilen over de Tijd

Intertemporele ruil
(ruilen over de tijd)

Ruilen over de Tijd

Investeren

Ruilen over de Tijd

Kapitaaldekkingsstelsel

Ruilen over de Tijd

Omslagstelsel

Ruilen over de Tijd

Pensioenvormen

Ruilen over de Tijd

Reële inkomen
(= koopkracht)

Ruilen over de Tijd

Inflatie

... een stijging van het algemeen prijspeil.

💡 door inflatie daalt de koopkracht (en de waarde van het geld).

👁️ consumentenprijsindexcijfer (CPI)

i/a-ratio

... $\frac{\text{aantal inactieven}}{\text{aantal actieven}}$

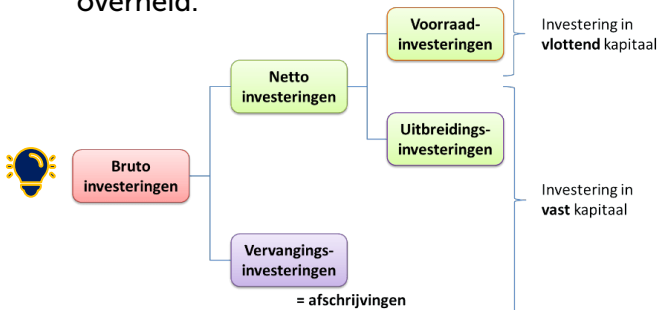
💡 het gemiddeld aantal inactieven (mensen die een uitkering ontvangen) per actieve (mensen die de uitkering moeten financieren met premie en belastingen)

Bijvoorbeeld vergrijzing en AOW-uitkering

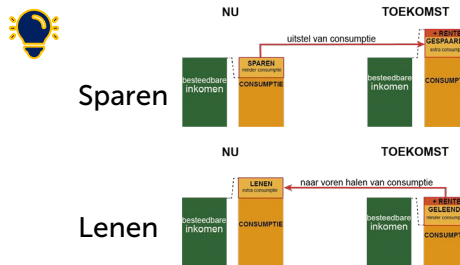
Investeren

... aanschaffen van kapitaalgoederen (productiemiddelen) door bedrijven of de overheid.

Intertemporele ruil

... verplaatsen van inkomen / consumptie over de tijd: sparen of lenen

Omslagstelsel

... stelsel waarbij de uitkeringen betaald worden door de benodigde premies (voor de uitkeringen) in een bepaald jaar te laten betalen door de werkenden van dat moment.

💡 Gevoelig voor veranderingen in de i/a-ratio. Bijvoorbeeld bij AOW en vergrijzing.

Kapitaaldeckingsstelsel

... stelsel waarbij de uitkering betaald wordt uit belegde premies die door de werkenden zélf werden gespaard.

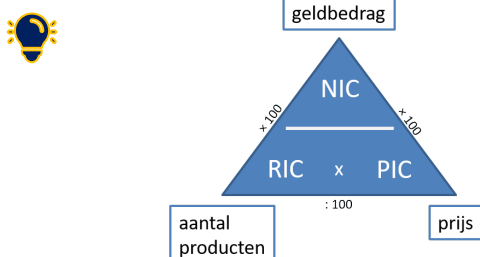
💡 Gevoelig voor beleggingsopbrengsten (en de hoogte van de rente).

👁️ dekkingsgraad

Reële inkomen

... koopkracht inkomen uitgedrukt in de hoeveelheid goederen die ermee gekocht kan worden.

Pensioenvormen

💡 In Nederland 3 componenten:

1. AOW = voor iedereen omslagstelsel (gevoelig voor vergrijzing)
2. Bedrijfspensioen – meeste werknemers kapitaaldeckingsstelsel (beleggingen)
3. Individuele aanvullingen – vrije keuze

Reële rente

Ruilen over de Tijd

Soorten inflatie

Ruilen over de Tijd

Staatsschuldquote

Ruilen over de Tijd

Stroomgrootheid

Ruilen over de Tijd

Tijdsvoorkeur

Ruilen over de Tijd

Vermogensmarkt

Ruilen over de Tijd

Voorraadgrootheid

Ruilen over de Tijd

**Waardevaste
uitkering**

Ruilen over de Tijd

Soorten inflatie

Kosteninflatie: doordat de productiekosten zijn gestegen (bijvoorbeeld loonkosten).

Bestedingsinflatie: doordat er meer wordt gekocht dan de productiecapaciteit aan kan.

Winstinflatie: doordat de bedrijven winst per product weten te vergroten (vereist gebrek aan concurrentie).

Geïmporteerde inflatie: doordat geïmporteerde productie in het buitenland duurder werden.

Reële rente

geeft de verandering van de koopkracht van een gespaard of geleend bedrag.

(of je meer/minder kunt kopen na een jaar sparen)

$$\text{Indexcijfer reële rente} = \frac{\text{indexcijfer nominale rente}}{\text{indexcijfer prijsverandering}} \times 100$$

Bij een (nominale) rente van 1,4% en een inflatie van 2,5% is de reële rente:

$$= \frac{101,4}{102,5} \times 100 = 98,93 \rightarrow -1,07\%$$

Stroomgrootheid

gegeven dat over een bepaalde periode gemeten wordt.

Bijvoorbeeld:

- winst over januari 2021,
- hypotheekaflossingen gedurende 2020,
- financieringstekort overheid over 2019,
- alle gegevens op de resultatenrekening van een bedrijf.

voorraadgrootheid: op 1 moment gemeten

Staatsschuldquote

staatsschuld in verhouding tot het bbp.

staatsschuld in verhouding tot inkomen van een land (waarmee de schuld moet worden afgelost).

$$\text{ssq} = \frac{\text{staatsschuld}}{\text{bbp}} \times 100\%$$

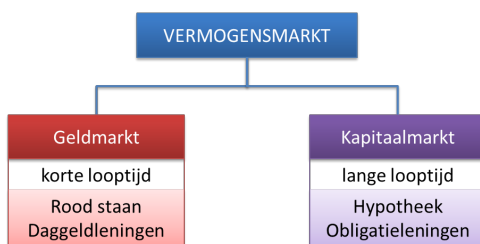

Vermogensmarkt

geheel van vraag naar- en aanbod van financiële middelen.

De prijs op deze markt is de rente.

Tijdsvoorkeur

geeft aan dat mensen voorkeur hebben voor bestedingen in het heden.

De tijdsvoorkeur bepaalt de individuele prijs van tijd.
Iemand met een hoge tijdsvoorkeur is minder geneigd om te sparen en eerder geneigd om te lenen.

Waardevast uitkering

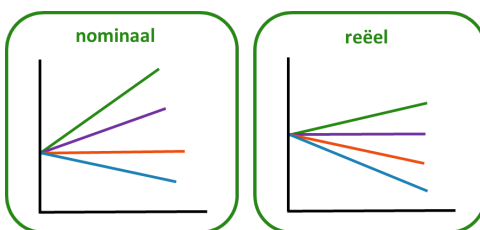

uitkering waarvan de hoogte wordt aangepast aan de hoogte van de inflatie.

Koopkracht van de uitkering blijft constant.

Welvaartsvast – **Waardevast** – **Bevriezen** – **Korten**

Voorraadgrootheid

gegeven dat op één bepaald moment gemeten wordt.

Bijvoorbeeld:

- spaarsaldo op 1 februari 2019,
- omvang hypotheekschuld op 1 jan. 2021,
- staatsschuld per 31 december 2020,
- alle gegevens op de balans van een bedrijf.

stroomgrootheid: over een periode gemeten

Welvaartsvaste uitkering

Ruilen over de Tijd

Ruilen over de Tijd

Ruilen over de Tijd

Arbeidsmarkt (krap & ruim)

Samenwerken & Onderhandelen

Berovingsprobleem

Samenwerken & Onderhandelen

Collectieve goederen

Samenwerken & Onderhandelen

Dominante strategie

Samenwerken & Onderhandelen

Externe effecten

Samenwerken & Onderhandelen

Welvaartsvaste uitkering

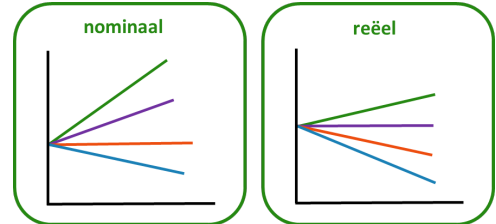

uitkering waarvan de hoogte wordt aangepast aan de salarisontwikkeling.

Koopkracht van de uitkering stijgt mee.

Welvaartsvast – Waardevast – Bevriezen – Korten

Arbeidsmarkt (krap & ruim)

geheel van vraag naar- en aanbod van de productiefactor arbeid.

VRAAG: werkgelegenheid (bedrijven)

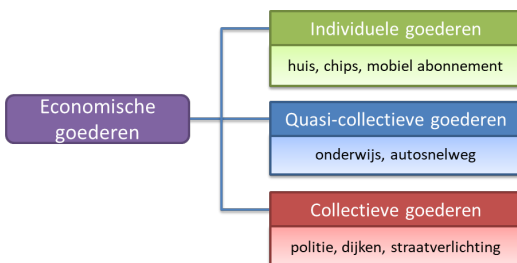
AANBOD: beroepsbevolking (personen)

- **KRAPPE ARBEIDSMARKT**
als er weinig werkloosheid is en relatief veel openstaande vacatures
- **RUIME ARBEIDSMARKT**
als er veel werkloosheid is en weinig openstaande vacatures

Collectieve goederen

goederen die niet splitsbaar zijn in individueel leverbare eenheden. Collectieve goederen worden geleverd door de overheid en betaald met belastinggeld.

Berovingsprobleem

Wanneer partij A een specifieke investering doet, maar afhankelijk is van partij B voor het terugverdienen van die investering, kan B (door heronderhandeling) A beroven van (een deel van) de opbrengst. Dit kan A er zelfs van weerhouden om te investeren.

Bijvoorbeeld A bouwt een hotel in nieuw te ontwikkelen skigebied, maar is van de gemeente afhankelijk voor ontwikkeling van dat gebied (en dus bezoekers hotel).

verzonken kosten

Externe effecten

onbedoelde bijwerking van productie of consumptie die de welvaart van een anderen dan de veroorzaker (positief / negatief) beïnvloedt.

effect dat niet in de prijs is opgenomen.

Bijvoorbeeld:
milieuvervuiling (negatief) of extra omzet horeca bij voetbalwedstrijd (positief)

maatschappelijke kosten

Dominante strategie

wanneer een speler, ongeacht wat de ander doet, steeds kiest voor dezelfde actie.

Bijvoorbeeld:

winst per dag		Burger King	
		Geen prijsverlaging	Wel prijsverlaging
Mc Donalds 	Geen prijsverlaging	€ 1.150 ; € 1.550	€ 1000 ; € 1.600
	Wel prijsverlaging	€ 1.200 ; € 1.300	€ 1.100 ; € 1.500

Beide spelers hebben dominante strategie: altijd kiezen voor 'wel prijsverlagen'.

Individuele goederen

Samenwerken & Onderhandelen

Loon-prijsspiraal

Samenwerken & Onderhandelen

Loonstarheid

Samenwerken & Onderhandelen

Maatschappelijke kosten

Samenwerken & Onderhandelen

Meeliftersgedrag

Samenwerken & Onderhandelen

Nash-evenwicht

Samenwerken & Onderhandelen

Prisoners dilemma (gevangenenprobleem)

Samenwerken & Onderhandelen

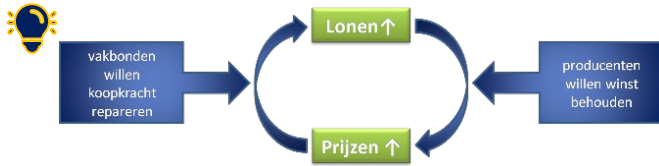

Verzonken kosten

Samenwerken & Onderhandelen

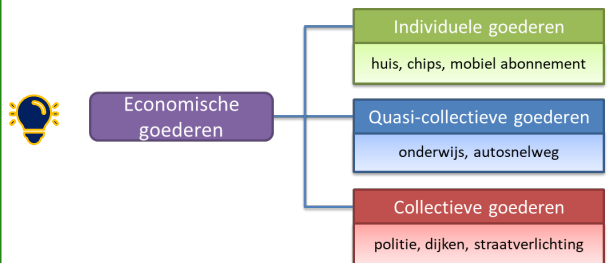
Loon-prijsspiraal

... bij een loon-prijsspiraal drijven loonstijgingen en prijsstijgingen elkaar op.

Individuele goederen

... goederen die gesplitst kunnen worden in individuele eenheden. De gebruiker moet betalen voor het gebruik ervan.

Maatschappelijke kosten

... kosten voor de maatschappij als geheel.

... Dus de private kosten plus alle kosten die samenhangen met negatieve externe effecten.

Loonstarheid

... betekent dat lonen op korte termijn niet/traag reageren op veranderingen in vraag/aanbod op de arbeidsmarkt.

... Oorzaak: lonen komen veelal tot stand door onderhandeling en worden dan vastgelegd in contracten met een bepaalde looptijd.

Nash-evenwicht

... spelsituatie waarbij geen enkele speler zijn eigen uitkomst kan verbeteren door (zelf) een andere keuze te maken.

winst per dag		Burger King	
		Geen prijsverlaging	Wel prijsverlaging
Mc Donalds	Geen prijsverlaging	€ 1.150 ; € 1.550	€ 1000 ; € 1.600
	Wel prijsverlaging	€ 1.200 ; € 1.300	€ 1.100 ; € 1.500

Nash-evenwicht

Meeliftersgedrag

... wanneer iemand (gratis) kan profiteren van de aankoop/inspanning van een ander.

... Bijvoorbeeld wanneer een weknemer, zonder dat hij lid is van een vakbond, profiteert van de loonstijging die de vakbond heeft weten uit te onderhandelen.

Verzonken kosten

... kosten van een specifieke investering. Deze kosten kunnen alleen terugverdiend worden met dit doel.

Voor beslissingen om door te gaan met een project moet je niet (meer) kijken naar verzonken kosten. Alleen naar de extra kosten en opbrengsten in de toekomst.

... Bijvoorbeeld de aanschaf van een machine die nodig is voor één bepaald project.

... berovingsprobleem

Prisoners dilemma

... spelsituatie waarbij het Nash-evenwicht niet de optimale uitkomst is.

winst per dag		Burger King	
		Geen prijsverlaging	Wel prijsverlaging
Mc Donalds	Geen prijsverlaging	€ 1.150 ; € 1.550	€ 1000 ; € 1.600
	Wel prijsverlaging	€ 1.200 ; € 1.300	€ 1.100 ; € 1.500

Optimaal Nash-evenwicht

Zelfbinding

Samenwerken & Onderhandelen

Samenwerken & Onderhandelen

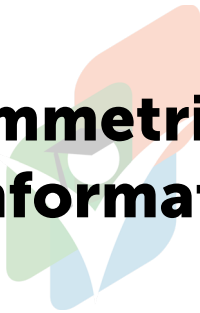
Samenwerken & Onderhandelen

Aandelen

Risico en Informatie

Asymmetrische informatie

Risico en Informatie

Averechtse selectie

Risico en Informatie

Eigen risico

Risico en Informatie

Moral hazard

moreel wangedrag
nalatig gedrag

Risico en Informatie

Zelfbinding

vrijwillig afwijken van de dominante strategie om zo de uitkomst van een spelsituatie te beïnvloeden.

- Om een gevangenendilemma te doorbreken.
- Niet houden aan zelfbinding leidt tot reputatieschade.
- Zelfbinding is alleen succesvol als deze geloofwaardig is.

Aandelen

stukje eigendom van een bedrijf (aandeel in eigen vermogen), geeft recht op deel van de winst (dividend).

Averechtse selectie

proces dat door asymmetrische informatie de slechte risico's de goede risico's van de markt verdrijven.

Door asymmetrische informatie moet de verzekeraar een uniforme premie vragen

↓

De goede risico's vinden de premie te hoog: haken af

↓

De (gemiddelde) kosten voor de verzekeraar stijgen, waardoor de premie omhoog moet

↓

Opnieuw vinden de beste risico's de verzekering te duur worden: haken af... enz....

Asymmetrische informatie

wanneer de ene partij meer informatie heeft dan de andere partij.

Kan leiden tot:

- welvaartsverlies
 - omdat transactie niet doorgaat
 - door hogere transactiekosten

- averechtse selectie
- moreel wangedrag

Moreel wangedrag

wanneer mensen zich risicovoller gaan gedragen, omdat de financiële gevolgen daarvan voor een ander zijn.

Bijvoorbeeld door de fiets niet dubbel op slot te zetten als je verzekerd bent tegen diefstal.

Eigen risico kan de kans op moreel wangedrag beperken.

Eigen risico

het deel van een schade dat voor eigen rekening blijft.

- Kostenbesparing
- Voorkomt moreel wangedrag
- Beperkt asymmetrische informatie (indien eigen risico vrijwillig is)

Obligatie

Risico en Informatie

Rendement

Risico en Informatie

Risico-aversie

Risico en Informatie

Sociale zekerheid

Risico en Informatie

Solidariteit

Risico en Informatie

Transactiekosten

Risico en Informatie

..
(percentage)

Risico en Informatie

..
(percentage)

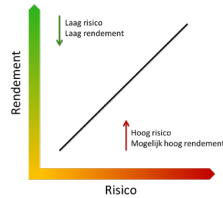
Risico en Informatie

Rendement

...
$$\frac{\text{beleggingsopbrengsten}}{\text{belegde bedrag}} \times 100\%$$

💡 meestal opbrengst gemeten op jaarbasis

Hoe hoger het risico, hoe hoger het potentiële rendement.

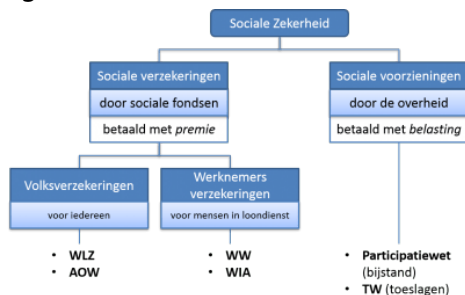
Obligatie

... verhandelbaar stukje van een lening (van bedrijf of overheid) met een vaste nominale waarde, een vaste looptijd en een vaste rente.

Sociale zekerheid

... stelsel van sociale verzekeringen en sociale voorzieningen dat de bevolking beschermt tegen diverse risico's

Risico-aversie

... ook wel risicoafkerigheid houdt in dat iemand gedrag vertoont dat risico's zo veel mogelijk probeert te vermijden in plaats van deze op te zoeken.

Transactiekosten

... alle kosten die in het economisch verkeer moeten worden gemaakt ten behoeve van het tot stand brengen van een transactie.

Denk daarbij ook aan de tijd om producten te vergelijken of te onderhandelen over de prijs.

Solidariteit

... het gezamenlijk dragen van risico's ongeacht de omvang van het persoonlijke risico.

Afschrijvingen

Welvaart en Groei

Aftrekposten IB

Welvaart en Groei

Arbeidsinkomensquote

Welvaart en Groei

Arbeidsproductiviteit

Welvaart en Groei

BBP

Welvaart en Groei

Belastingdruk
gemiddeld / marginaal

Welvaart en Groei

Beroepsbevolking

Welvaart en Groei

Bezettingsgraad

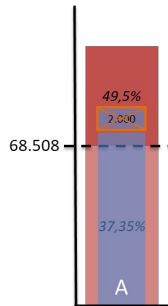
Welvaart en Groei

Aftrekpost IB

- ... maken het belastbare inkomen lager, waardoor minder belasting betaald hoeft te worden.

Bijvoorbeeld:
hier zorgt de aftrekpost van € 2.000 ervoor dat over dit bedrag geen 49,5% belasting betaald hoeft te worden.

Afschrijvingen

Afschrijvingen verdelen de kosten van (vaste) kapitaalgoederen over meerdere boekhoudkundige periodes.

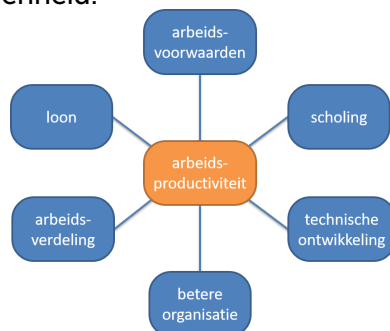

Gelijk aan de vervangingsinvesteringen

Arbeidsproductiviteit

- ... de gemiddelde productie per werknemer per tijdseenheid.

Arbeidsinkomensquote

hoeveel procent van het totaal verdiende inkomen wordt verdiend met de productiefactor arbeid.

Arbeid wordt ingezet door werknemers én door zelfstandige ondernemers.

AIQ =

$$\frac{\text{loonsom bedrijven} + \text{toegerekend loon zelfstandigen}}{\text{netto toegevoegde waarde bedrijven}}$$

(verschil) loonquote

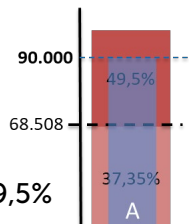
Belastingdruk

- ... Gemiddeld: het totale belastingbedrag gelijkmatig verdeeld over het totale inkomen.

Marginaal: het belastingpercentage dat betaald moet worden over één extra euro inkomen.

Gemiddeld:
A betaalt € 34.000 belasting over € 90.000 inkomen → 37%

Maginaal:
A betaalt over extra inkomen 49,5%

BBP

de waarde van de totale productie binnen de (Nederlandse) landsgrenzen.

Bruto toegevoegde waarde bedrijven
Bruto toegevoegde waarde overheid +
Bruto binnenlands product (BBP)

Of:

Alle primaire inkomens in NL verdient
Afschrijvingen bedrijven + overheid +
Bruto binnenlands inkomen/product

Bezettingsgraad

- ... geeft aan in welke mate de productiecapaciteit wordt gebruikt.

$$\frac{\text{werkelijke productie}}{\text{productiecapaciteit}} \times 100\%$$

Lage bezettingsgraad= hoge werkloosheid

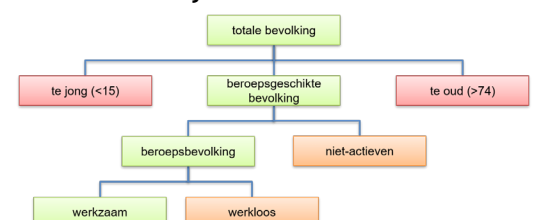
Hoge bezettingsgraad= hoge inflatie

Beroepsbevolking

alle personen in de leeftijd van 15 tot 75 die: betaald werk hebben, of die geen betaald werk hebben, maar recent naar betaald werk hebben gezocht en daarvoor direct beschikbaar zijn.

Categoriale inkomenverdeling

Welvaart en Groei

Concurrentiepositie

Welvaart en Groei

Gini coëfficient

Welvaart en Groei

Heffingskorting IB

Welvaart en Groei

Inkomensoverdracht

Welvaart en Groei

Innovatie

Welvaart en Groei

Investeren

Welvaart en Groei

Kapitaalintensiteit (kapitaalintensief)

Welvaart en Groei

Concurrentiepositie

het vermogen om beter en/of goedkoper te kunnen produceren dan concurrenten.

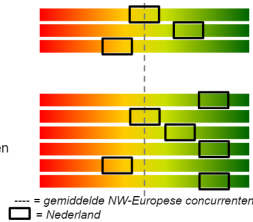
In de macro-economie meestal bedoeld ten opzichte van het buitenland.

Kosten

- Arbeidskosten
- Transportkosten
- Vastgoedkosten

Kwaliteit

- Internationale bereikbaarheid
- Arbeidsaanbod
- Arbeidsklimaat
- Beschikbaarheid transportoplossingen
- Gebouwen en grond
- Douane & belastingen

Categoriale inkomensverdeling

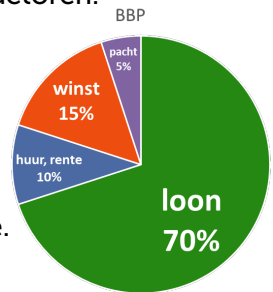

geeft aan hoeveel procent van het totale inkomen wordt verdiend met de verschillende productiefactoren.

Voldoende winst nodig voor investeringen

Voldoende loon noodzakelijk voor bestedingen/consumptie.

Heffingskorting

korting op de belasting die betaald moet worden.

Een heffingskorting van € 1.600 betekent dat er € 1.600 minder belasting betaald hoeft te worden.

Gini coëfficiënt

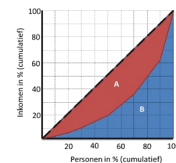

een getal om de inkomensongelijkheid uit te drukken.

De Gini coëfficiënt kan een waarde hebben van minimaal 0 (nul) en maximaal 1.
 0 = een volkomen gelijke inkomensverdeling
 1 = een volkomen ongelijke verdeling.

$$\text{Gini} = \frac{\text{opp A}}{\text{opp A+B}}$$

Innovatie

het ontwikkelen en met succes introduceren van nieuwe producten of diensten of van nieuwe productie- of distributietechnieken.

Een economie die sterk afhankelijk is van innovatie, heeft wel een goed opgeleide beroepsbevolking nodig.
 Investerings in onderwijs en investeringen in onderzoek zijn dan essentieel.

Inkomensoverdracht

is het overhandigen van een bedrag, zonder dat hier een directe tegenprestatie voor geleverd wordt.

Bijvoorbeeld: uitkeringen, toeslagen of lidmaatschapsgeld EU

Kapitaalintensiteit

maatstaf om te meten in welke verhouding een onderneming gebruik maakt van de productiefactoren arbeid en kapitaal.

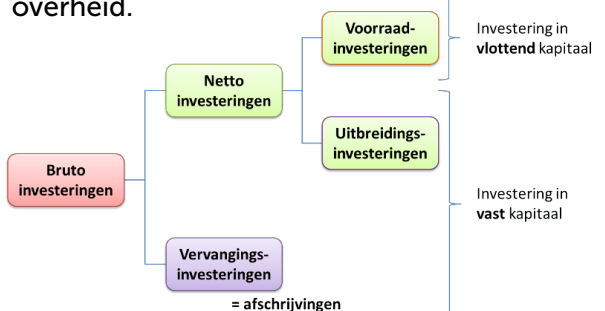
Kapitaalintensief = produceren met veel kapitaal en weinig arbeid.

Investeren

aanschaffen van kapitaalgoederen (productiemiddelen) door bedrijven of de overheid.

Loonkosten

Welvaart en Groei

Loonquote

Welvaart en Groei

Lopende rekening

Welvaart en Groei

Lorenzcurve

Welvaart en Groei

Nationaal inkomen

Welvaart en Groei

Nationaal spaarsaldo

Welvaart en Groei

Nivellering
(en denivellering)

Welvaart en Groei

Open economie

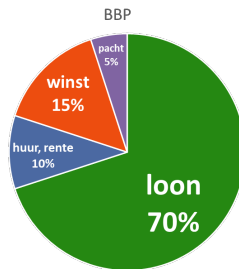
Welvaart en Groei

Loonquote

... geeft aan hoeveel procent van het totale inkomen wordt verdiend in de vorm van loon (in loondienst).

💡 In voorbeeld: 70%

$$\text{Loonquote} = \frac{\text{loon}}{\text{BBP}} \times 100\%$$

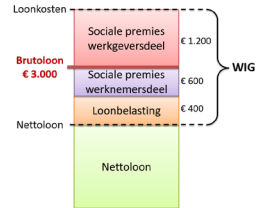

Loonkosten

... de loonkosten zijn de totale kosten die een werkgever heeft voor een werknemer.

💡 De loonkosten bestaan uit het brutoloon van de werknemer én de sociale premies die de werkgever moet betalen.

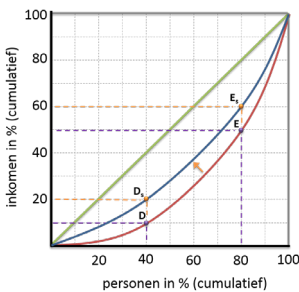
De loonkosten per product bepalen voor een groot deel de concurrentiepositie.

👁 wig

Lorenzcurve

... grafische weergave van de personele inkomensverdeling in een land.

👁 nivelleren – gini coëfficiënt

Lopende rekening

... onderdeel van de betalingsbalans. Export en Import van goederen, diensten en productiefactoren: (E – M)

Ontvangen		Betaald
Lopende Rekening		
Goederenrekening	390	350
Dienstrekening	75	60
Inkomensrekening	85	70
	70	
Kapitaalrekening		
Financiële rekening		
• Internationale beleggingen	590	640
• Internationale krediet / aflossing		
• Directe investeringen in buitenland		50
		50
Salderingsrekening		
Verandering goud/deviezenvoorraad	afname	toename
		20

betalingsbalans

Nationaal spaarsaldo

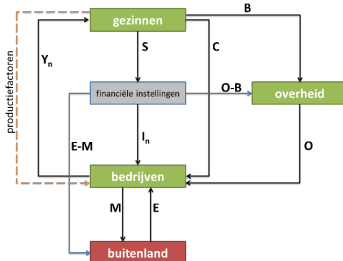
... bedrag dat een land meer verdient (Y) dan het zelf uitgeeft (C + I + O).

💡 Nationaal spaarsaldo =

$$Y - (C + I + O)$$

$$(S - I) + (B - O)$$

$$(E - M)$$

Nationaal inkomen

... is de waarde van het totale inkomen dat verdiend is met Nederlandse productiefactoren. (zowel in binnen- als buitenland)

Productie in Nederland

€ 550 miljard

- € 50 miljard Inkomen in NL door buitenlanders

+ € 90 miljard Inkomen door NL-ers in buitenland

Productie door Nederlanders

€ 590 miljard

Open economie

... een economie die veel handel met het buitenland heeft.

De openheid van een economie wordt gemeten door de invoer- en de uitvoerwaarde van het land uit te drukken als percentage van het bruto binnenlands product.

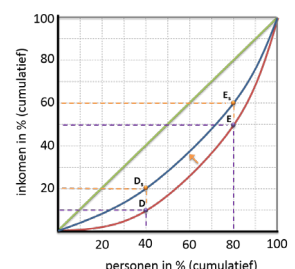
Nivelleren

... wanneer de relatieve inkomensverschillen tussen rijk en arm kleiner worden.

💡 In Lorenzcurve van rood naar blauw.

Oorzaken vooral:

- Progressieve belastingen
- Inkomensafhankelijke uitkeringen

👁 denivelleren: groter worden verschil

p/a-ratio

Welvaart en Groei

Participatiegraad
(deelnemingspercentage)

Welvaart en Groei

Primair inkomen

Welvaart en Groei

Productiecapaciteit

Welvaart en Groei

**Progressieve
belasting**

Welvaart en Groei

Protectionisme

Welvaart en Groei

Reële BBP

Welvaart en Groei

Secundaire inkomen

Welvaart en Groei

Participatiegraad

De **bruto** participatiegraad geeft aan hoeveel procent van de beroepsgeschikte bevolking behoort tot de beroepsbevolking.

$$\frac{\text{beroepsbevolking}}{\text{beroepsgeschikte bevolking}} \times 100\%$$

De **netto** participatiegraad geeft aan hoeveel procent van de beroepsgeschikte bevolking werkzaam is.

$$\frac{\text{werkzame deel beroepsbevolking}}{\text{beroepsgeschikte bevolking}} \times 100\%$$

p/a-ratio

geeft een beeld van de mate waarin binnen een land in deeltijd gewerkt wordt.

$$\frac{\text{werkgelegenheid in personen}}{\text{werkgelegenheid in arbeidsjaren}}$$

Productiecapaciteit

maximale productie van een bedrijf / land in een periode.

Bepaald door kwaliteit & kwantiteit van de productiefactoren.

bezettingsgraad

Primair inkomen

inkomen verdiend met het ter beschikking stellen van productiefactoren: loon, huur, rente, pacht en winst.

productiefactoren

Protectionisme

het beschermen/afschermen van de eigen economie ten opzichte van buitenlandse concurrentie.

Bijvoorbeeld door:

- invoerheffingen
- contingenteringen
- dumping

- tijdelijk toegestaan bij opkomende industrie

Progressieve belasting

hoe hoger het inkomen, hoe meer men procentueel (of: relatief, in verhouding) aan belasting betaalt.

Wanneer bij een stijging van het inkomen de gemiddelde belastingdruk toeneemt.

	
bruto inkomen € 40.000	bruto inkomen € 80.000
belasting (25%) € 10.000	belasting (31%) € 25.000

Secundair inkomen

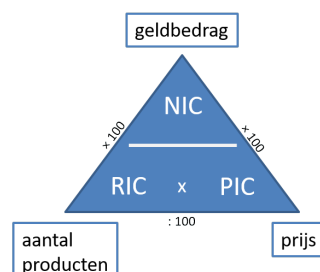
inkomen nadat de overheid door het heffen van loon- en inkomstenbelasting en het verstrekken van inkomensafhankelijke subsidies en uitkeringen het (primaire) inkomen heeft herverdeeld.

Begrip		Voorbeeld
Primair inkomen	= inkomen verdiend met het leveren van productiefactoren = loon + pacht + huur + rente + winst	Brutoloon
	- loon- en inkomstenbelasting - sociale premies + sociale uitkeringen + inkomensafhankelijke subsidies (zoals huursubsidie)	
Secundair inkomen		Nettoloon + huursubsidie

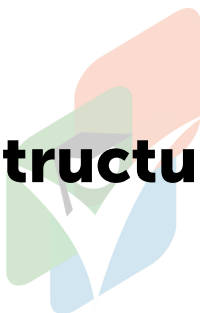
Reële BBP

omvang van de productie in een land.

Waarde productie / Prijzen (in indexcijfers)

Structuur

Welvaart en Groei

Toegevoegde waarde

Welvaart en Groei

Welvaart

Welvaart en Groei

Wig

Welvaart en Groei

Winstquote

Welvaart en Groei

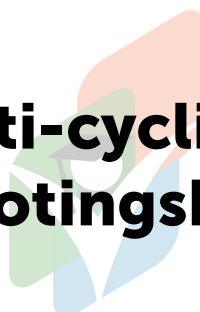

Welvaart en Groei

Welvaart en Groei

**Anti-cyclisch
begrotingsbeleid**

Goede tijden, Slechte tijden

Toegevoegde waarde

de productiewaarde van een bedrijf (of de overheid).

Objectieve methode bedrijven:
omzet – inkoopwaarde = bruto toeg.waarde

Subjectieve methode bedrijven:
som primaire inkomens = netto toeg.waarde

Overheid:
ambtenarensalarissen = netto toeg.waarde
netto = bruto - afschrijvingen

Structuur

het gaat om die economische factoren die bepalend zijn voor de mogelijkheden van zo'n economie om goederen en diensten tegen concurrerende prijzen op de markt te brengen.

De aanbodzijde / productiekant.
De lange termijn ontwikkeling.

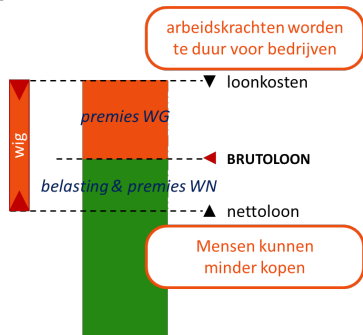

Kwaliteit & kwantiteit productiefactoren, investeringen, productiecapaciteit, concurrentiepositie, innovatie

Wig

het verschil tussen de loonkosten en het nettoloon.

Welvaart

de mate waarin iemand in staat is om in zijn/haar behoeften te voorzien met schaarse middelen.

ENGE ZIN: de behoeftebevrediging met koopkracht (reële inkomen)

BREDE ZIN: niet alleen koopkracht. Maar alle factoren die invloed hebben op onze welvaart, zoals vrije tijd, milieu, overheidsdiensten, ongelijkheid en veiligheid.

Winstquote

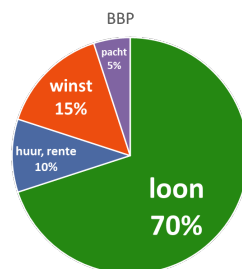
geeft aan hoeveel procent van het totale inkomen wordt verdiend in de vorm van winst.

In voorbeeld: 15%

$$\text{winstquote} = \frac{\text{winst}}{\text{BBP}} \times 100\%$$

Een gezonde winstquote zorgt voor een goed investeringsklimaat.

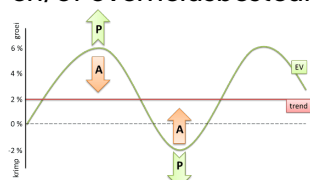
Anti-cyclisch begrotingsbeleid

wanneer de overheid haar begroting (B – O) inzet om de conjunctuurgolf af te zwakken.

Bij laagconjunctuur: belastingen verlagen en/of overheidsbestedingen verhogen.

procyclisch = golfbeweging versterken

Appreciatie

Goede tijden, Slechte tijden

Arbeidsproductiviteit

Goede tijden, Slechte tijden

Begrotingstekort

Goede tijden, Slechte tijden

Beroepsbevolking

Goede tijden, Slechte tijden

Bestedingen

(of: effectieve vraag)

Goede tijden, Slechte tijden

Bestedingsinflatie

Goede tijden, Slechte tijden

Betalingsbalans

Goede tijden, Slechte tijden

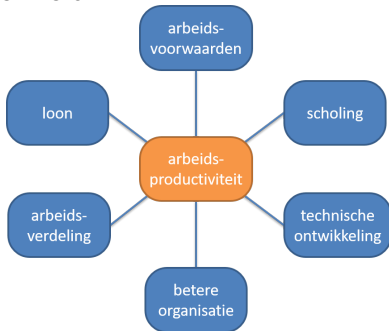

Bezettingsgraad

Goede tijden, Slechte tijden

Arbeidsproductiviteit

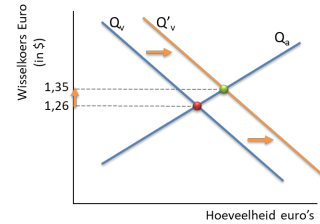
de gemiddelde productie per werknemer per tijdseenheid.

Appreciatie

stijging van de wisselkoers veroorzaakt door de werking van vraag en aanbod.

Bijvoorbeeld als de vraag naar de euro stijgt door een betere concurrentiepositie van de EU.

Beroepsbevolking

alle personen in de leeftijd van 15 tot 75 die: betaald werk hebben, of die geen betaald werk hebben, maar recent naar betaald werk hebben gezocht en daarvoor direct beschikbaar zijn.

Begrotingstekort

1. bedrag dat de overheid in een jaar moet lenen.
2. inkomsten – uitgaven = (B-O)

Begrotingstekort

≠ financieringstekort:
bedrag dat de staatsschuld stijgt

Bestedingsinflatie

inflatie veroorzaakt doordat de bestedingen de productiecapaciteit overtreffen.

Bestedingen

of: effectieve vraag

De totale vraag naar goederen en diensten in een land in een bepaalde periode, voor zover die vraag beslag legt op productiefactoren in dat land.

$$EV = C + I + O + E - M$$

C = particuliere consumptie

I = particuliere investeringen

O = overheidsbestedingen ($O_C + O_I$)

E = export

M = import

Bezettingsgraad

geeft aan in welke mate de productiecapaciteit wordt gebruikt.

$$\frac{\text{werkelijke productie}}{\text{productiecapaciteit}} \times 100\%$$

Lage bezettingsgraad = hoge werkloosheid

Hoge bezettingsgraad = hoge inflatie

Betalingsbalans

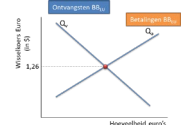

een overzicht van alle transacties van een land met het buitenland in een bepaalde periode (meestal een jaar).

Ontvangen Betaald		
Lopende Rekening		
Goederenrekening	390	350
Dienstrekening	75	60
Inkomensrekening	85	70
	70	
Kapitaalrekening		
Financiële rekening		
• Internationale beleggingen		
• Internationale krediet / aflossing	590	640
• Directe investeringen in buitenland		50
Salderingsrekening		
Verandering goud/deviezenvoorraad	afname	toename
		20

Valutamarkt

**Conjuncturele
werkloosheid**

Goede tijden, Slechte tijden

Conjunctuur

Goede tijden, Slechte tijden

Depreciatie

Goede tijden, Slechte tijden

Financieringstekort

Goede tijden, Slechte tijden

Geldschepping

Goede tijden, Slechte tijden

**Gevolgen
wisselkoersstijging**

Goede tijden, Slechte tijden

Giraal geld

Goede tijden, Slechte tijden

Hoogconjunctuur

Goede tijden, Slechte tijden

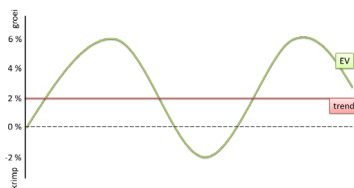
Conjunctuur

vraagzijde van de economie.
Bepaalt op korte termijn de omvang van de productie en werkgelegenheid.

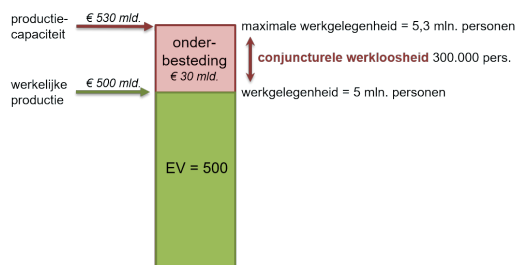
Hoogconjunctuur: hoge inflatie
Laagconjunctuur: hoge werkloosheid

Conjuncturele werkloosheid

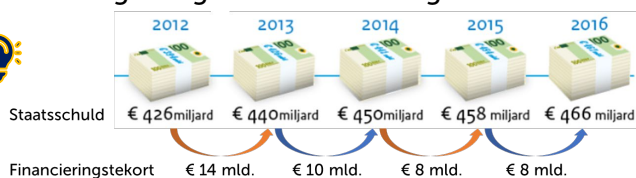
werkloosheid veroorzaakt door onderbesteding
(bestedingen < productiecapaciteit)

Financieringstekort

1. bedrag waarmee de staatsschuld (in een jaar) stijgt
2. begrotingstekort - aflossingen

≠ begrotingstekort:
bedrag dat de overheid moet lenen

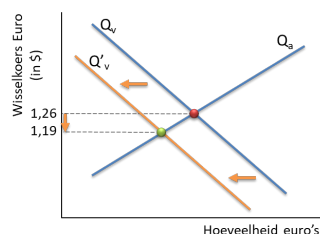
Depreciatie

daling van de wisselkoers veroorzaakt door de werking van vraag en aanbod.

Bijvoorbeeld als de vraag naar de euro daalt door een renteverlaging.

Gevolgen wisselkoersstijging

De wisselkoers van de euro stijgt als:
€ 1 = \$ 1,10 → € 1 = \$ 1,34

= de euro wordt duurder voor Amerikanen
= Europeanen krijgen meer \$ voor hun euro

- de concurrentiepositie verslechtert (bij gelijke binnenlandse prijzen worden producten voor het buitenland duurder).
- import wordt goedkoper, hetgeen een drukkend effect heeft op de inflatie.

Geldschepping

het vergroten van de maatschappelijke geldhoeveelheid.

- Girale kredietverlening banken
= banken schrijven giraal geld erbij
- Transformatie
= omzetten van (bijvoorbeeld) vreemde valuta of spaargeld in giraal/chartaal geld.

Hoogconjunctuur

situatie waarbij de economische groei groter is dan gemiddeld (trendmatig).

Gevolgen:

- relatief hoge inflatie (bestedings- en loonkosten)
- krappe arbeidsmarkt
- meer (nationaal) inkomen
- grotere belastingopbrengsten overheid

Giraal geld

is onmiddellijk opeisbare tegoed bij een geldscheppende bank, waarmee je iemand rechtstreeks kan betalen.

Dus: alle betaalrekeningen van het publiek.

Inflatie

Goede tijden, Slechte tijden

Inverdieneffect

Goede tijden, Slechte tijden

Investeren

Goede tijden, Slechte tijden

Kapitaalmarkt

Goede tijden, Slechte tijden

Krappe arbeidsmarkt

Goede tijden, Slechte tijden

Laagconjunctuur

Goede tijden, Slechte tijden

Loonstarheid

Goede tijden, Slechte tijden

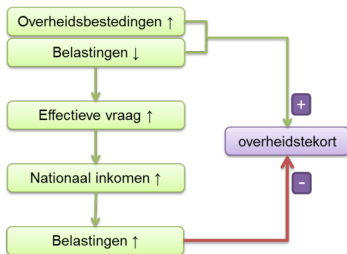
Lopende rekening

Goede tijden, Slechte tijden

Inverdieneffect

wanneer de overheid de economie wil stimuleren, zal een deel van de extra uitgaven via extra belastinginkomsten wordt terugverdiend.

Inflatie

een stijging van het algemeen prijspeil.

Belangrijkste oorzaken zijn overbesteding en/of stijging van de productiekosten.

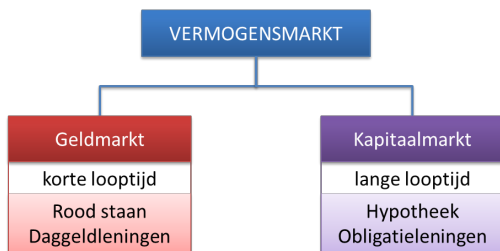

consumentenprijsindexcijfer (CPI)

Kapitaalmarkt

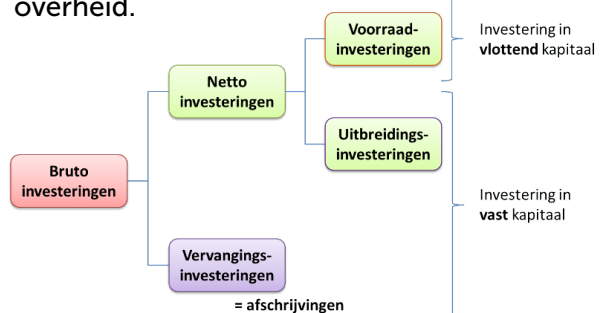
het geheel van vraag naar en aanbod van financiële middelen met een lange looptijd.

Investeren

aanschaffen van kapitaalgoederen (productiemiddelen) door bedrijven of de overheid.

Laagconjunctuur

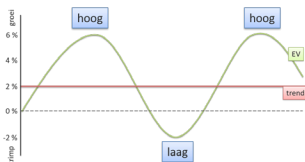

situatie waarbij de economische groei lager ligt dan gemiddeld (trendmatig).

Gevolg:

- hoge werkloosheid / ruime arbeidsmarkt
- minder (nationaal) inkomen
- lagere belastingopbrengsten

Krappe arbeidsmarkt

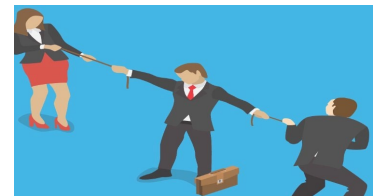

als er weinig werkloosheid is en relatief veel openstaande vacatures.

Gevolg:

werknemers hebben sterke onderhandelingspositie → relatief hoge loonstijgingen

Lopende rekening

onderdeel van de betalingsbalans. Export en Import van goederen, diensten en productiefactoren: (E – M)

Ontvangen		Betaald
Lopende Rekening		
Goederenrekening	390	350
Dienstenrekening	75	60
Inkomensrekening	85	70
	70	
Kapitaalrekening		
Financiële rekening		
• Internationale beleggingen	590	640
• Internationale krediet / aflossing		
• Directe investeringen in buitenland		50
Salderingsrekening		
Verandering goud/deviezenvoorraad	afname	toename
		20

betalingsbalans

Loonstarheid

betekent dat lonen op korte termijn niet/traag reageren op veranderingen op de arbeidsmarkt.

Oorzaak: lonen komen veelal tot stand door onderhandeling en worden dan vastgelegd in contracten met een bepaalde looptijd.

Maatschappelijke geldhoeveelheid

Goede tijden, Slechte tijden

Monetair beleid

(effect op conjunctuur)

Goede tijden, Slechte tijden

Monetair beleid

(effect op wisselkoers)

Goede tijden, Slechte tijden

Multiplier

Goede tijden, Slechte tijden

Open economie

Goede tijden, Slechte tijden

Overdrachtsuitgaven

Goede tijden, Slechte tijden

Overheidsbestedingen

Goede tijden, Slechte tijden

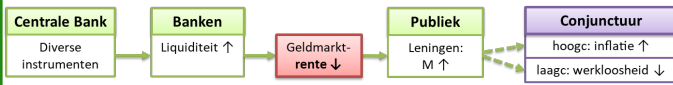

Prijscompensatie

Goede tijden, Slechte tijden

Monetair beleid (conjunctuur)

- beleid ECB heeft via rente effect op de hoeveelheid geld die het publiek leent en daarmee op de bestedingen (en/of inflatie).

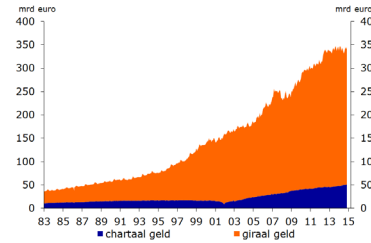
In binnenland:
lage rente = goedkoop lenen = veel kopen

- tevens effect op wisselkoers (buitenland)

Maatschappelijke geldhoeveelheid

- (M) omvat alle chartale en girale geld in handen van het publiek.

Publiek:
iedereen, behalve banken en overheid.

Multiplier

- is een vermenigvuldigingsfactor die aangeeft dat het nationaal inkomen méér stijgt dan de extra overheidsuitgave.

Extra overheidsbesteding → extra productie → extra inkomen → extra consumptie → enz.

Bijvoorbeeld:
Als de overheid € 20 mld extra uitgeeft, stijgt het BBP in totaal met € 35 mld.

Monetair beleid (wisselkoers)

- beleid ECB heeft via rente effect op de aantrekkelijkheid om in dat land te beleggen ('sparen').

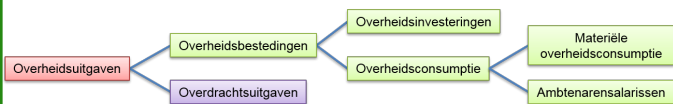
Ten opzichte van buitenland:
lage rente = onaantrekkelijk voor beleggers

- tevens effect op conjunctuur (binnenland)

Overdrachtsuitgaven

- overheidsuitgaven zonder directe tegenprestatie van de ontvanger (bijvoorbeeld toeslagen of uitkeringen).

Met deze uitgaven legt de overheid zélf geen beslag op productiefactoren.

Open economie

- een economie die veel handel met het buitenland heeft.

De openheid van een economie wordt gemeten door de invoer- en de uitvoerwaarde van het land uit te drukken als percentage van het bruto binnenlands product.

Prijscompensatie

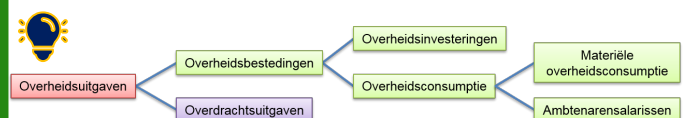
- loonstijging die gelijk is aan de inflatie, zodat de koopkracht gelijk blijft.

- reële inkomen

Overheidsbestedingen (O)

- deel van de overheidsuitgaven waarmee de overheid zelf beslag legt op productiefactoren.

Prijsstarheid

Goede tijden, Slechte tijden

Pro-cyclisch begrotingsbeleid

Goede tijden, Slechte tijden

Productiecapaciteit

Goede tijden, Slechte tijden

Recessie

Goede tijden, Slechte tijden

Reële inkomen

Goede tijden, Slechte tijden

Structurele werkloosheid

Goede tijden, Slechte tijden

Valutamarkt

Goede tijden, Slechte tijden

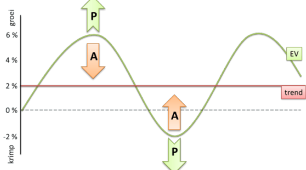
Vermogensmarkt

Goede tijden, Slechte tijden

Pro-cyclisch begrotingsbeleid

wanneer door begrotingsbeleid (B – O) van de overheid de beweging van de conjunctuurgolf wordt versterkt.

Bij laagconjunctuur: door belastingverhoging en/of bezuinigingen op de uitgaven.

Anti-cyclisch = golfbeweging afzwakken

Prijsstarheid

prijzen reageren niet / traag op veranderingen in vraag en aanbod.

Oorzaak:

- vastliggen van prijzen in contracten
- vastliggen van loonkosten (belangrijkste onderdeel van de prijs) in contracten (cao)
- angst van producenten dat consumenten aankopen gaan uitstellen

Recessie

conjunctuurfase die gekenmerkt wordt door (meerdere kwartalen van) teruglopende groei van de economische activiteiten.

Productiecapaciteit

maximale productie van een bedrijf / land in een periode.

Bepaald door kwaliteit & kwantiteit van de productiefactoren.

bezettingsgraad

Structurele werkloosheid

werkloosheid bij volledige bezetting van de productiecapaciteit.

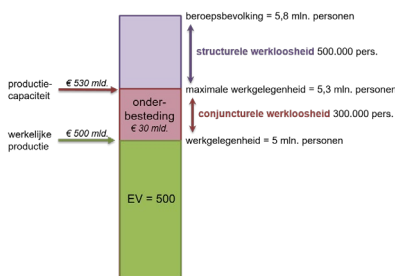

Bijvoorbeeld:

kwantitatieve structurele wlh

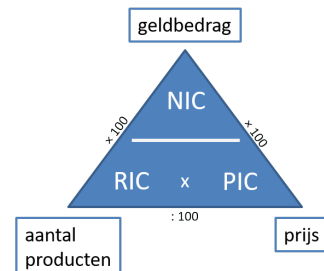
kwalitatieve structurele wlh

frictie wlh

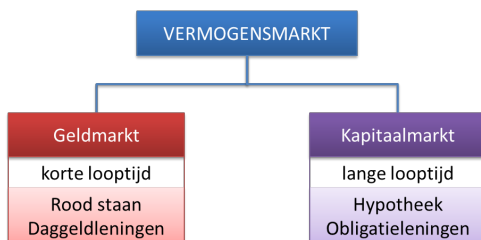
Reële inkomen

koopkracht inkomen uitgedrukt in de hoeveelheid goederen die ermee gekocht kan worden.

Vermogensmarkt

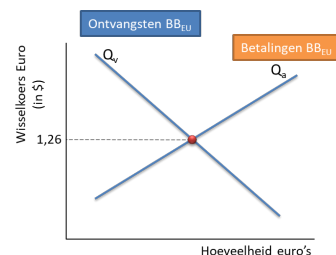
geheel van vraag naar- en aanbod van financiële middelen.
De prijs op deze markt is de rente.

Valutamarkt

het geheel van vraag naar en aanbod van (vreemde) valuta's.

betalingsbalans

Waardevaste uitkering

Goede tijden, Slechte tijden

Welvaartsvaste uitkering

Goede tijden, Slechte tijden

Wisselkoers (van de euro)

Goede tijden, Slechte tijden

Wisselkoers interventie

Goede tijden, Slechte tijden

Goede tijden, Slechte tijden

Goede tijden, Slechte tijden

(percentage)

Goede tijden, Slechte tijden

Goede tijden, Slechte tijden

Welvaartsvaste uitkering

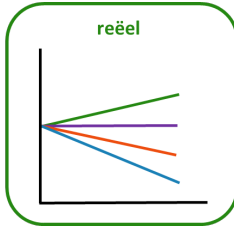
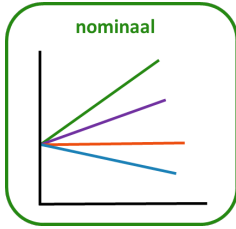

uitkering waarvan de hoogte wordt aangepast aan de salarisontwikkeling.

Koopkracht van de uitkering stijgt mee.

Welvaartsvast – Waardevast – Bevriezen – Korten

Waardevaste uitkering

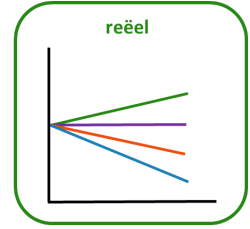
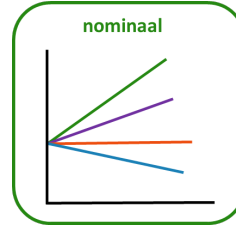

uitkering waarvan de hoogte wordt aangepast aan de hoogte van de inflatie.

Koopkracht van de uitkering blijft constant.

Welvaartsvast – Waardevast – Bevriezen – Korten

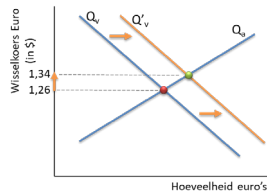
Wisselkoersinterventie (direct)

ingrijpen in de koersvorming op de valutamarkt door zelf valuta's te kopen / verkopen.

Bijvoorbeeld: aankopen eigen valuta (met valuta-reserves) → vraag valutamarkt ↑
→ wisselkoers ↑

Wisselkoers (van de euro)

prijs van een valuta (uitgedrukt in een andere valuta).

Bijvoorbeeld de wisselkoers van de euro:
€ 1 = \$ 1,26

